

Købmand Ejnar Baagøe, Svendborg, fortæller om sin
læretid hos Plum's i Assens fra 2. sept. 1889 - 1892.
Fortalt til baandoptager i Assens i sept. 1960.

Mit navn er købmand E. Baagøe, Svendborg. Jeg har staaet fire aar i lære hos N.M & F. Plum i Assens. Jeg kom sejlede hertil 2. september 1889 med den gamle damper "Saxo" fra Svendborg, og vi kom sejlede hertil via Faaborg, og da vi nærmede os Assens, til min store forbauselse saa sejlede vi forbi Assens, og jeg opdagede først senere, det kom sig af, at vi skulle ned om en kost som stod nede ved øen Baagø, og jeg sagde til mig selv, det er en opmærksomhed mod mig, som senere fik navnet Baagøe, det stammer nemlig fra en familie, min tiptipoldefar han var udvandret fra øen Baagøe. Naa, jeg kom til Assens og gik op til det gamle fine firma og præsenterede mig, og fik noget at spise, og kom bagefter straks ned i butikken, hvor det hele skulle foregaa. Et øjeblik efter, jeg var kommet ned ved disken, da stod jeg et øjeblik alene, da kom der en mand, den første kunde, jeg nogensinde ekspederede i Assens, det viste sig at være en mejeriejer Ib Frantzen fra Turup, han skulle have et læs kul, og han skulle have nogle varer og ved hjælp af de andre, fik jeg skrevet det op, hvad han skulle have, saa stod vi og snakkede saadan, som vi var gamle bekendte og saa forsvandt han.

Og saa tog gamle kommis Jørgensen sig af mig, og begyndte at lære mig op i alt det, jeg skulle lære. Han viste mig, hvorledes vi stoppede hjørnerne ind paa poserne, som dengang var gammeldags poser, og han lærte mig, hvorledes man lavede et kræmmerhus, der ikke kunne gaa op forneden og kunne holde paa for 2 øre brystsukker til børnene. Saa gik han rundt og viste mig, hvad der laa i de forskellige skuffer, puddersukker, sct. croix-sukker, hvidt puddersukker ude fra Sukkerfabrikken, mel og gryn og alle de andre sager, rosiner o.s.v. Og saa begyndte jeg jo saa smaat, den første dag foregik der ikke ret meget, men nok om det, vi kom først i seng ved ti-tiden, men saa næste dag, saa gik det for alvor løs.

Den første dag fik vi en kop te ved disken og et par stykker brød, og saa blev jeg sat til at veje af, raa kaffe og kandis i 5-punds, og 2-punds og 1-punds poser, saaledes, at de laa klar, saa de andre ekspedienter lige kunne gaa hen og nappe dem.

Den raa kaffe var jo nem at pakke, men kandissen det var noget slemt noget at staa og rive i, det kunne godt rive hul paa fingrene, og alt smuldet skulle sorteres fra, det maatte ikke komme med i poserne, men blev i øvrigt senere saa solgt til biavlerne.

Kunderne fra landet med deres vogne i gaarden kom vrimplende ind og skulle have "en bette skrevet op" som de sagde, saadan en almindelig mindre gaardmandshandel, altsaa saadan en ordre, bestod f.eks. af: 5 pund bønner, 5 pund duse og 5 pund brændt sukker, samt 10 pakker tobak af Smalfeldts den grønne, samt andre forskellige smaating. Det sidste der altid stod paa ordren var et anker brændevin og en dunk rom. Men denne her kaffe, navnlig denne duse studsede jeg over, hvad det kunne være for noget. Det viste sig at denne "duse" var karduser med cikorie. Dengang brugte man jo cikorie til at komme i kaffen, og ikke tilsætning, som man senere fik.

Op ad dagen kom der andre folk og skulle have "lidt skrevet". En dag kom der saaledes et ældre ægtepar, som havde en stor tyk kogekone med. De skulle gøre indkøb til et stort selskab, bryllup el begravelse. Det var somme tider selskaber paa 50 eller 100 personer, og vi begyndte straks at skrive op. Det første, der blev skrevet op, var al laanegodset, først en suppekedel og en trefod, for suppen blev kogt ude i gaarden, da der ikke var plads inde i køkkenet. Foruden skulle de saa have 100 flade og 100 dybe tallerkener og 100 flade og 100 dybe desserttallerkener, endvidere kopper og glas. Sidstnævnte var øl- vinglas og snapseglas. Hertil kom bestik, d.v.s. staalknive, gaffer og skeer. Da vi var færdige med laanegodset, gik sedlen ud til gaardskarlen med besked om at pakke alt dette her. Det fyldte et helt vognlæs al dette laanegods. Derefter kom saa varerne, de skulle have til brylluppet. Det første, der blev skrevet op, var altid for 50 øre safran til suppen, da denne skulle være brun og virke tiltalende, hvortil altsaa man anvendte safran, og derefter fulgte saa alt det andet, f.eks. sukker, mel, kaffe og alt hvad der ellers skulle til saadan et selskab. Naar vi saa var færdige med at skrive disse varer, saa kom drikkevarerne.

Det var 50 el. 100 flasker kirsebærvin, og 50 el. 100 flasker gammel vin, d.v.s. gammel fransk vin, samt 50 el. 100 flasker billig rødvin, det kostede alt sammen 50 øre pr. flaske, og bagefter gik sedlen saa ud, og saa blev det pakket. Naar alt dette var færdigt, kunne der være 2 store vel-pakkede vogne, der kørte hjem med alt dette til selskabet.

En anden dag hændte det, at der kom en tømremester ind fra landet. Han var repræsentant for en gaardmand, hvis gaard var brændt - - det kunne jo ogsaa ske, og han skulle have materialer til en ny gaard, baade tømmer, brædder og lægter og alt muligt andet.

Det første der skete var at sende bud ud i toften til formand Niels Nielsen, om han ville være saa venlig at komme ind og snakke med tømmeren vedr. hvad der nu skulle foregaa, og da de havde staaet og snakket lidt, siger formanden til tømmeren: "Ja, nu gaar jeg op og tager det ud, som du skal have. Her skal du se, her har du en bøfseddel. Med denne seddel gaar du ned i kælderen her ved siden af, og faar det bøf, du skal have." - - - Saa fik han en seddel paa bøf, øl og snaps, samt kaffe og hvad der nu hørte sig til. - - - Var det en meget tyk tømmer, fik han 2 "bøfsedler" for at kunne blive mæt.

Saa blev et læs tømmer gjort færdigt. Det bestod af tømmer, brædder og lægter til taget, samt nogle sække cement, tagpap og nogle pakker med søm o.s.v. Naar det blev regnet ud, kostede det hele 150 kr. for saadan et læs, og naar vi havde faaet dette beløb regnet ud, blev der sagt: "Tak det er udmærket, det behøver vi ikke at regne efter, for det er skik og brug, at saadan et læs koster 150 kr." Og det passede ogsaa. I denne forbindelse kan det vel interessere folk i vore dage at høre, at det mest almindelige brædt dengang var $7 \times \frac{5}{4}$ nr. 2, det kostede 13 øre pr. alen, det koster vist nok 2,50 kr. i dag. Og alt hvad der hed tømmer, $\frac{4}{4} = 16$ øre, $\frac{5}{5} = 25$ øre, og $\frac{6}{6} = 36$ øre, o.s.v. lige op til $\frac{12}{12}$, det kostede lidt mere, det var de saakaldte møllevinger. Da det her tømmer var ordnet, saa var det bleven middag, og vi skulle have vores middagsmad i familiens skød. Det varede et kvarterstid og i et par hold, saa kom vi tilbage igen, og fik senere paa dagen eftermiddagskaffe

med et stykke julekage. Vi arbejdede saa videre, pakkede varer til bønderne, der skulle hjem og varer til fragtmanden. Saa kom tiden med aftensmaden, der bestod af smørrebrød, som vi gik og spiste ved disken. Tog et stykke mad og en mundfuld og gik saa hen og ekspederede, saa atter hen og spise igen o.s.v. Det var skiftevis tygge, spise og ekspedere. Naar aftensmaden var overstaaet, havde vi den lange aften fra 7 $\frac{1}{2}$ til kl. 10 om aftenen - før blev der nemlig ikke lukket. Denne aftenstid, skulle jo ogsaa beskæftiges, og der var nok at rive i. En meget almindelig beskæftigelse var at pille rosiner, hvilket foregik paa den maade, at to mand tog sig af dette. Vi fik en hel kasse rosiner ud, den blev lukket op, og puttet ned i to sække, der var syet sammen, og der blev saa stillet en mand i hver ende, og saa rystede vi denne her sæk med rosinerne i frem og tilbage, frem og tilbage. Naar det var besørget, blev rosinerne i portioner hældt op paa disken i et sold, og saa blev de nusset med et stykke papir, og naar de var godt nussede, saa pillede vi rosiner, og saa pillede vi, til vi var færdige med den kasse, og saa blev den sat af vejen.

Men der var ogsaa andre ting, vi skulle lave om aftenen. F.eks. skulle vi tælle søm. Foruden almindelige fabriksmaskinsøm, som vi jo solgte bunker af, blev der ogsaa til enkelte ting solgt hjemmeslaaede 3 $\frac{1}{2}$ " søm, og dem fik vi ind fra smeden og disse skulle tælles. Og naar vi saa stod der og talte disse her søm, saa sagde den gamle Jørgensen, vores gamle kommis: "Husk nu paa, der skal kun 98 i pakken og saa pakker I sammen og saa et søm i hver ende, saa er der loo, og mere skal der ikke være."

Andre aftener kom der en hel masse varer fra Bucker & Nissen, det var porcelæn og fajance, der skulle skrives pris paa, indkøbspris med bogstaver og udsalgspris med tal, og der kom varer hjem fra Tyskland nede fra Lübeck, der kom en masse strigler og kadesker til hestene, og der kom piske til kuskene, og hver gang der blev solgt piske, saa skulle de ud i gaarden for at høre, om piskene nu kunne slaa et ordentlig knald, det kunne de da ogsaa.

Ved ti-tiden om aftenen kørte posten - som var en lille eenspænder charabanc med een hest for - til Aarup.

Naar klokken nærmede sig lo stod vi udenfor parat til at løbe hen til ham. Han kørte ganske langsomt op gennem byen, for at alle kunne faa sin post med til Aarup. Der var dog een dag i ugen, hvor det kneb lidt, og det var om tirsdagen, for denne dag havde kontorpersonalet, bogholder Thomsen og den lille dygtige frk. Schmidt, Englandsposten med hele smøreksportens fakturaer, veksler og konossementer, og disse konossementer skulle til Odense og undertegnes af skibsekspektionen. Posten var denne dag gerne færdig 5 minutter senere, saaledes, at vi maatte rende helt op i enden af Nørregade for at indhente postvognen til Aarup, men det lykkedes altid paa denne maade at faa tirsdagsposten med.

Naar klokken var 22, laasede vi døren og var forsaa-vidt os selv, og kunne gøre, hvad vi havde lyst til, og det blev i tidernes løb til meget forskelligt. Jeg kom ind i en gymnastikforening, som vi startede, og hvor vi gjorde gymnastik fra lo - 12, en to, tre gange om ugen. Jeg blev kasserer i denne gymnastikforening, og en dag fik jeg ordre til at skaffe loo haandvægte hos Bucker & Nissen, de kostede 50 øre stykket, jeg har endnu mine to haandvægte hjemme i Svendborg, nu bruger jeg dem til at hugge georginepinde ned med. Naa, vi gjorde gymnastik, vi sprang over heste, og det blev efterhaanden bekendt i byen, at dette her aftengymnastik slet ikke var saa ringe en historie, og der var ogsaa interesse for det hos damerne. Jeg kan huske, at det var tit, at frøknerne Strøyberg bad om, de maatte komme hen og se paa det, vi lavede af gymnastik, ja, det maatte de da gerne, og stod og undrede sig over, hvad vi der kunne lave.

Undertiden gik vi en tur, naar vejret var godt, og somme tider gik vi ned paa "Hotel Postgaarden", det var fortalt os, at hvis vi ville ud paa restauration, ville man anbefale Postgaarden, som Plums iøvrigt havde andel i, og der gik det hyggeligt og rart nede. Jeg spillede billard dernede med en af eleverne paa apoteket, han hed Richard Leonhard Cridland. Vi spillede altid om en gang postejer med rejer, og jeg var temmelig dygtig dengang, for familien hjemme havde billard, saa da var jeg godt med.

Hen paa aaret, naar vi nærmede os juleaften, sad jeg oppe paa værelset og tegnede julekort; jeg var saadan lidt

af en lille marinemaler, og jeg købte nogle 5 - 10 øres kort ovre hos boghandler Hertel, og dem sad jeg og tegnede marinebilleder paa oppe paa værelset, og solgte dem saa ned i forretningen og fik 25 øre for stykket af dem. I løbet af halvanden aars tid havde jeg tjent til et sæt tøj og hos købmand F.W. Andersen paa hjørnet af Kindhestegade og Østergade fik jeg et dejligt sæt lysegraat tøj, rettere sagt lysegult tøj, det kostede 40 kr.

Oppe paa vort værelse laa vi fire mand, nærmest vinduet Jørgensen paa langs med vinduet, og ved siden af ham, Bie fra Hobro, saa kom Jensen fra København, og jeg bagefter. Vi laa, som før nævnt, paa langs ned ad dette lange smalle værelse, og der hvor jeg laa, var der kornloft ovenover, og naar arbejderne kom kl 6 om morgenen, morede de sig altid med at begynde at kaste kornet henover hovedet, hvor vi sov. Naar klokken saa var seks, saa var der ikke noget, der hed sove mere, og da der tillige var en utæthed i loftet, dryssede kornet ned i hovedet paa os, saa vi kom op, og ned til sædvanlig tid i forretningen.

Oppe paa dette kommisværelse havde vi et "rokkebord", som næsten ikke var til at sidde at tale ved. Det var forsynet med klapper, der kunne slaas ned, og det rokkede og rokkede. Jørgensen havde en sofa, paa denne laa han og røg lang pibe, og naar denne var blevet temmelig tilsat med sovs, vi andre røg ogsaa lang pibe - saa gav han os den fidus, naar piben trængte til det, saa gik vi skiftevis op i savskæreriet om eftermiddagen. Dette savskæreri blev trukket af en lokomobil, der var forsynet med tre haarer, 1) damp 2) varmt vand og 3) en blanding af vand og damp, saa satte han piben til paa den øverste hane og saa fusede dampen igennem piben, som derved blev fuldstændig kemisk rensed, og dette brugte vi andre altsaa ogsaa. Samme Jørgensen havde et "stykke møbel", det var en lang børste, og den brugte han til mange ting. Han havde tre haar paa hovedet, disse blev ordnet med børsten. Derefter børstede han saa tøjet, og da han havde et par sko med tykke saaler, fik disse ogsaa en omgang med børsten om morgenen.

Paa vort værelse var der 2 vinduer, og ved det vindue, der sad nærmest ind til manufakturhandleren ved siden

af, var der klokkestreng ned til gaarden. Denne klokke - streng havde vægterne lov at trække i, naar de syntes, der var anledning til at gøre os opmærksom paa et eller andet. Der var dengang fire vægttere, og de sang vægterversene paa gaden. Den ene af dem, var arbejder hos Plums i Kælderen. Han hed Jørgen, og fik fri kl. 4 om eftermiddagen, saa han kunne sove, og en nat, vi laa deroppe og sov, saa ringede Jørgen paa klokken, og vi farer hen til vinduet: "Hvad er der i vejen?" "I har glemt at lukke butiksdøren!" "Det siger du ikke" og jeg for ned ad trappen i bar skjorte, paa bare fødder og fik nøglen drejet om i butikken og derpaa op igen, og saa faldt jeg i søvn igen.

Aaret efter i november maaned saa ringede Jørgen igen, og jeg var stadigvæk yngste lærling, og maatte hen til vinduet: "Hvad er der los?" "Den er gal," raabte Jørgen, "Det er stormvejr og vandet stiger, I maa redde varerne, der ligger nede i pakhuset." "Ja, død og krikke", svarede jeg, "Vil du sørge for, at faa en vogn og kusk derned." Naa, jeg var jo som sagt yngste mand, fik tøj paa, ned ad trappen og hen til yngste kusk Nis, og fik ham til at spænde for tospændervognen, og saa kørte vi kl. 1½ om natten ned til havnen, og da var vandet allerede begyndt at sjaske om hovene paa hestene. Vi kørte hen til pakhuset, fik læsset et læs paa, kørte rundt om pakhuset, ud mod vandet og op igen i byen ligesaa rask, vi kunne, læssede af og ned igen. Da vi kom ned anden gang, da gik vandet til knæene paa hestene, da var det temmelig alvorligt og bølgerne stod langs med pakhuset. Vi fik varerne læsset paa vognen alt, hvad vi kunne, kørte saa hjem, og da vi kunne se, at der ogsaa laa lidt til andre købmænd, kørte vi hjem hurtigst muligt, fik varerne læsset af, og kørte ned trede gang, og da var det alvorligt, for da gik vandet hestene til bugen - til bugen, - og hestene var jo urolige, vandet var koldt, og da vi kom, var vandet begyndt at piple op i gulvet paa pakhuset, men vi fik reddet alt, hvad der var, ogsaa de andre købmænds varer, fik dem paa vognen, og med stor besvær fik

vi hestene rundt om pakhuset, og det var farligt at faa hestene rundt om pakhuset, for det gik lige ud i det "vilde hav". Vi kom op og fik kørt ind til byen, og da vi saa kom ind, var der efterhaanden blevet tændt lys. Man havde hørt, der var sket noget, og folk kom ned og saa, hvad der var i vejen, og hvad vi havde udrettet, og saa skulle vi ind og have nogle kopper kaffe at styrke os paa, og efter alt det var besørget, gik vi paa hovedet i seng igen.

Om aftenen, naar vi nærmede os ved ti-tiden og stod ved rosinerne og sømmene o.s.v., saa pakkede vi ogsaa pakker til fragtmændene. Vi havde en tur om ugen, hvor en af vores tospændere kørte et helt læs varer op af Wedellsborg til, og kom hjem med et fuldt læs smør, og vi havde en lille æggekøber, Larsen, han havde kun halvandet ben. Han kom humpende med sit træben om morgenen, og skulle have de varer, som vi havde pakket om aftenen, han var æggehandler - æggekøber. Med hensyn til trælasten, da havde vi inde i forretningen ikke ret meget med selve trælast at gøre, andet end som sagt, naar vi skulle rense de lange piber, saa gik vi op til savskæreriets. En anden gang da fik jeg lavet en yderst ordinær kaffemølle, som stod i det lange pakhus. Paa mit forslag fik jeg den flyttet op paa savskæreriets, hvor der blev lavet en lille afdeling. Vi fik nogle remme lagt ind til, og det var jo en ganske storartet historie. Men der var en smed, Skøtt, der havde faaet det lavet, og han var nu ikke særlig durkdreven til dette med drivremmene, og det med farten, for naar bare smed Skøtt var kommet om med det, og det var færdigt og gik storartet, saa skulle vi op og se, hvad det var, han havde lavet, og da viste det sig, at kaffemøllen kørte saa hurtigt rundt, saa der var ved at gaa ild i hele savskæreriets, og vi tænkte: "Vorherrebevares, det her gaar sku' ikke an, vi maa have nogle andre remskiver i, nogle store nogle, der gaar noget langsommere."

Med hensyn til trælasten, var der jo en ganske kolossal import til forretningen dengang. Sommeren igennem kom der 14 - 15 - 16 skibe med trælast, der var der baade skibe med Kalmarbord, der var skibe helt fra Gefle, og der kom tømmer helt oppe fra Raumo i Finland, og mange af disse skippere saa, at dette her var en stor forretning med alle

mulige slags varer, saa de ville jo gerne proviantere ud, naar de skulle fra os, og da havde vi somme tider nogle forfærdelige morsomme provianter. Jeg husker engang saa tydeligt en stor tremastet skonnert fra Raumo, han skulle jo proviantere, og alt, hvad vi havde, var jo meget meget bedre, end det de havde i Finland. Jeg kan huske, de købte nogle store oste 1 alen i diameter, og halvanden alen i tykkelse, nogle store nogle. De kostede 12 øre pundet, og dem kunne han godt bruge en halv snes stykker af, samt mange forskellige andre ting. Der var navnlig en af de ting, vi studsede over, han skulle have, og det var en tom petroleumstønde, der blev fyldt med cikorie. Disse lange røde cikoriepakker blev stoppet ned, ligesaa mange der kunne være, og vi sagde til ham: "Hvad i alverden vil De da bruge det til?" "Aah, naar vi nærmer os Raumo, saa sparker vi tøndens udenbords, saa driver de selv i land, saa gaar vi ned en aften, naar det bliver saadan lidt i skumringen, og henter dem igen." Det var altid morsomt at høre disse forskellige folk. Blandt de sager vi fik hjem, var der birkestænger, som dengang var en stor artikel til vognstænger. Saadan en birkestang kostede 1,25 kr., men de bruges vel overhovedet ikke mere, for nu kører folk jo i bil, og disse her birkestænger kunne folk selv faa lov at gaa ud og tage, hvad de ønskede. Mange af dem var jo skæve, disse blev saa anvendt til høstvogne, der kun blev brugt i høsten, og de lige, blev brugt til bedre ting.

I forretningslokalerne, hvor vi gik og arbejdede, var der jo foruden to chefer, N.M. og F. Plum, ogsaa en gammel bogholder, stor tyksak, og en lille kassererske, frk. Schmidt. Hun boede i Kindhestegade, første dør paa højre haand, de var meget dygtige begge to, og havde de dejligste haandskrifter. Saa var der gamle Jørgensen, han skrev en grusom klo, og saa var vi fire lærlinge, vi skrev jo ogsaa mere eller mindre daarligt. Og cheferne de havde jo deres egen haandskrift, som gamle faktisk skrev dengang. Jeg kan huske N.M.Plum's haandskrift, den var nu ikke altid saa let at læse, F.Plum's den var bedre.

Og inde paa kontoret, var der i den første vindues-

karm indrettet to skuffer, den ene skuffe var der tobak i til den lange pibe, og i den anden skuffe, var der affald. Dette affald blev hentet af en røgter, som kom fra en købmand, som boede helt fanden i vold, saa hvad købmanden hed, det husker jeg ikke, men det var ret jævnlige, at Plum fik en ko derude fra, og denne røgter trak saa koen ind til byen, og han fik saa lov at komme ind og tømme alt det affald, der var i den ene skuffe, og han sagde: "Uh, det er dejligt," Han tog en mundfuld og puttede lige i munden med aske og sovs og det hele.

Og de her chefer, ja, F.Plum gav sig mest af det udenvælds, han gav sig mest af alt med markarbejdet, og gik rundt og snakkede med folk i gaarden og inde ved disken og var meget afholdt, for naar bøndermadammerne var med vidste man, naar F.Plum kommer og snakker med os, saa undgaar vi ikke at faa en flaske rom og et pund chokolade med hjem, og det lykkedes ogsaa. N.M.Plum sad mere inde med sin lange pibe og passede korrespondancen. Der var jo meget at korrespondere med baade via Brdr. Plum og broderen i København, og saa var der hele æg- og smøreksperten, der var jo meget at skrive, alle de fakturaer og priser der skulle gaas igennem. Een gang om ugen gik de i kælderens, - de to chefer og smørkontrolløren, - som boede ude i nærheden af Frederiksgave og hed Schwarts, og smagte paa smør, fulgt af den store hund, Boward, der slikkede alt det op, de andre spyttede ud i spyttekoppen. Og Jørgen gik rundt og løftede baandet og hele dritlen op, saa hele smørklumpen den stod klar. Derpaa smagte de paa det og hovedstykket blev sat paa igen, baandet sat paa, og senere hen blev dritlerne forsynet med de fornødne mærker til eksport.

I den store gaard, som kunne rumme et utal af køretøjer, heste og mennesker, var der som sagt to gaardskarle, Marius og Kristian. Marius var den ældste, og dette at være gaardskarl hos Plum's, det var et embede, det var ikke et embede, at man fik, det var et embede, at man maatte købe, det kostede 100 kr. om maaneden at være gaardskarl hos Plum, - 100 kr. om maaneden, - men trods det, var det meget efterspurgt, og var en styrtende forretning. En almindelig god

dag, hvor der havde været loo vogne i gaarden, og mange af dem, der var langt væk, og hvor hestene skulle fodres og passes, der faldt der jo en krone, saa det gik let med at tjene et halvt hundrede kroner om dagen, saa det var jo ikke saa sært, at det var efterspurgt. Og ellers de her gaardskarle, de hjalp jo til med at ekspedere alle de bunker af ankre brændevin og dunker rom, der skulle fyldes, dem sørgede de for. Og som sagt de sørgede for, at alle hestene i staldene fik hvad de kunne have godt at leve af.

Naar der var tale om, at ekspedere kul, havde vi folk til at skovle kul, og disse sendtes til de store steder til mejerier, i vognladninger, herregaarde og større gaarde, de fik hele læs kul, men alle disse læs kul blev sigtet, de blev harpet, saaledes at snuset gik fra, og dette snus blev efterhaanden en stor artikel, ligesom alt affaldet fra savskæreriet, alle de spaaner blev ogsaa en stor artikel, og disse affald af kul og spaaner, blev solgt til smaafolk i byen for en billig penge, og hele efteraaret, vinteren igennem, var vi sikker paa, naar børnene kom fra skole, saa kom den ene efter den anden med deres ordrer og deres 70 øre. "Hvad skal du have?" "To skæpper snus og en sæk spaaner." De fik saa en seddel paa to skæpper snus og en sæk spaaner, og denne sølle sæk til spaaner, det var en ganske almindelig tøndesæk. Men somme tider saa opdagede vi jo, naar disse her børn kørte ud af porten paa en gammel ussel barnevogn, der var baade stavlet snus i sække og spaaner op, men det var desværre to sække, der var syet sammen til denne her spaansæk, de havde ondt ved at faa den ud igennem porten, saa stor var den, og vi spurgte Jørgensen, om vi skulle gaa ud og gøre vrøvl, at de var for store de sække af deres. "Aah skidt, det er ikke dem allesammen, lad dem bare beholde dem." Naa, de fik saa lov at beholde dem.

Med hensyn til fritid da kendte man jo dengang ikke meget til fritid. Som jeg før har sagt, arbejdede vi til kl. ti om aftenen, og saa skøttede vi os selv. Samtidig med, at jeg kom til Assens, kom der en institution, som hed Frelsens hær, og folk vidste ikke, hvad det var for no-

get, og saa tænkte vi, at det maatte vi hen og høre og se, hvad det var for noget. Det foregik i en kælder paa højre haand neden for Apoteket, som sagt i en kælder, og da vi havde hørt noget om, at det altid endte med spektakel, hvor de blev smidt ud, saa satte vi os paa bagerste række, hvor der var nogle kældervinduer. Det endte ogsaa med spektakel, og saa kravlede vi ud af vinduerne, og gik den vej hjem. Med hensyn til almindelig frihed var det jo lidt smaamt med det. Efter kl. 4 om søndagen handlede vi videre, men naar vi var heldige, saa kunne vi lave det saaledes, at et par arbejdede, og et andet par havde fri, saa vi to, der havde fri, kunne saa tænde en cigar og gaa i skoven og sidde og more os lidt der, men ellers saadan noget, som ferier, det kendte man slet ikke dengang. Da jeg havde været der i to aar, saa fik jeg en dag fri, det var juleaftensdag. Vi lukkede kl. 5 som sædvanlig, og saa gik jeg op og gjorde mig i stand, og tog mit tøj paa, og rejste med toget hjem til Svendborg, og da der var ventetid baade i Tommerup og i Odense, kom jeg ikke hjem til Svendborg, før klokken var 23,30 om natten, og da var de gaaet i seng allesammen, saa det var nu ikke nogen saadan særlig hyggelig juleaften, jeg der havde tilbragt.

Med hensyn til levevisen var denne ualmindelig god, selv om vi fik vores frokost og aftensmad ved disken, saa fik vi altid to retter god mad, det hele var ordnet paa et kvarter, og vi spiste i to hold. Der var kun een eneste gang, at vi var lidt utilfredse med middagen, det var efter en lang vinterperiode, hvor hele Lillebælt havde været lagt til, hvor der blev falbudt en masse frosne fugle, som laa i smaa vaager paa isen, da havde F.Plum, som stod for husholdningen, købt en gammel svane, og denne svane var jo lidt svær at komme igennem, saa den sejlede ind paa bordet en to, tre dage i træk, og den var vi jo ikke videre stolt af, denne her svane, for den var jo baade sejt og lumsk kedelig. Men til gengæld saa var der alle helligdagene. Der var Mortensaften, der blev højtideligholdt samt Juleaften og Nytaarsaften. Menuen stod altid paa det samme, og det blev aldrig trivielt, for det var ganske udmærket

godt, vi fik altid gaasesteg, ligesaa meget vi kunne spise og dertil ligesaa meget rødvin, vi ville have. Ovenpaa fik vi plumbudding, som kom brændende ind, stor rigtig engelsk plumbudding, hvor flammerne stod op omkring, denne dejlige plumbudding fik vi altid til de tre officielle middage, som vi spiste der i hjemmet. Nytaarsaften, naar vi havde faaet vores mad, gik vi i butikken alle mand for at tælle lager op. Vi naaede lige akkurat en omgang ud paa gaden, og fik smidt nogle haandfulde ærter op til N.M.Plum's vinduer, og saa styrtede vi ind igen, for at skrive op paa lagrene, baa- de tykke Thomsen og frk. Schmidt og de øvrige. Vi blev ind- delt i hold, og vi gik og skrev op. Det var et kolossalt lager at skrive op, men vi plejede gerne at blive færdige med det indvendige til kl. 12. Saa gik vi i seng efter at have drukket champagnen og ønsket hinanden glædeligt nytaar. Nytaarsmorgen fortsatte vi saa med statussen ude paa tømmer- lagrene og kulpladsen, saa gik vi der en hel formiddag, nyt- aarsdags formiddag, tog hele lageret op og skrev det op.

Markfrø var en stor artikel. Firmaet havde dengang jeg var der, en husmand ude fra Saltofte, og han gik vint- ren igennem hele kundekredsen igennem helt langt op efter stationerne Bred og hvad de hed alle sammen, og skrev op, hvad landboerne ville have af frø, og alt dette frø, som kom hjem var altid første classes varer. Dette frø blev ana- lyseret af Fyens Stifts Patriotiske Selskab, og alt dette markfrø kom i poser med blyplomber paa. Dette markfrø; rød- kløver, hvidkløver og lucerne, og hvad det hed alt sammen, blev pakket oppe paa første kornloft lige ovenover Skænke- stuen, dette var forbeholdt til frø dengang, og fuldmægtig Krag paa Amtsstuen, der var repræsentant for Fyens Stifts Patriotiske Selskab, overvaagede afvejningen af alle de for- skellige poser, store og smaa der var baade halve og sække og poser helt ned til smaa 1 pundposer med rødkløver til husmænd o.s.v. Men selv den mindste pose af papir med rød- kløver i, skulle plomberes med en blyplombe, og det var en ret ubehagelig tid, for det var hundædende koldt, mens vi gik deroppe og vejede alt dette frø af, ikke mindst for de herrer, kontrollører, som sad der. I hver eneste pose blev der lagt en analyseseddel, og der skulle de sidde og under-

skrive. Vi andre skulle binde paa, vi gik og var til sidst helt forfrosne, saa det var temmelig strengt med alt det markfrø. Men til underholdning for folk i vore dage, kan det maaske interessere at høre, at et pund allerfineste slesvigske rødkløver dengang kostede en 60 - 70 øre, hvidkløver kostede 10 øre mere. Hundegræs var forholdsvis dyrere, for det kostede en 35 øre, men rejegræsserne, skotsk græs kostede 11 øre, italiensk græs med den lille hale i frøet kostede 1 øre mere, draphavre 12 øre, agerhavre, meget af dette var hjemmeavl, og de kostede ikke ret meget.

Som jeg jo før har sagt, handlede vi jo med alt muligt mellem himmel og jord. Af porcelæn f.eks. havde vi de mærkeligste ting, saa vi tit og mange gange daarlig nok vidste, hvad det var, og maatte derfor have at vide, hvad det egentlig skulle bruges til. Folk kom ogsaa og forlangte de mærkværdigste ting ved disken, f.eks. kom en lille pige en dag og forlangte for 10 øre haarolie, og jeg siger til Jørgensen; "Haarolie, hvor har vi det?" "Ja, gaa med her ned, det er den tønde, der staar maskinolie paa, De kommer lidt af det her i en flaske og saa et par draaber citronolie i, ryster det godt, saa er det udmærket haarolie." En anden dag kom der et lille barn og skulle have for 15 øre skorpionolie, saa siger jeg til Jørgensen: "Skorpionolie, hvad er dog det for noget, hvad er det godt for?" "Ja, det er godt for gigt og iskias og forskellige andre ting." "Hvor ligger det?" "Ja, gaa med ned, det er den tønde, der staar maskinolie paa, det er bare lidt maskinolie, og saa bukkes De Dem ned, og tager med fingeren lidt af det tykke i spildebakken, der ligger der, det skal med i flasken, saa tror folk, det er noget af skorpionen, det hjælper saa ganske udmærket." Længere nede i pakkammeret stod der nogle store, gamle sukkerfade fra Vestindien, hvor den øverste del var skaaret af, saaledes at vi kunne naa at bukke os ind over det. I det ene fad, hvori der var ægte set. croix-sukker, og i det andet fad var der dansk pudder-sukker, farin. Det fik vi ude fra Sukkerfabrikken, vi fik et læs af gangen, og der var dobbelport ude fra pakkammeret helt dernede midt i gaarden, og der holdt vognen fra Sukker-

fabrikken, og det skulle læsses af, saa vi unge knægte maatte da være med til at bære disse her tunge 200 punds sække op. Da jeg var med engang en vinterdag, holdt han lige ved rendestenen, og der fra og op skraanede det lidt, og da var det glat, og jeg kom sløbende med en saadan sæk, saa glider jeg paa det glatte is, sækken falder over hovedet paa mig ind paa pakhusgulvet, men til mit held saa skete det, at min kasket røg med, og dumpede lige ned i et anker med sur sennep! Der laa min kasket og flød rundt, og det varede lidt, inden jeg fik den befriet for alt dette sennep.

Udenfor paa gaden, der jo ser ud endnu som dengang blot med den forskel, saavidt jeg kan se, at de store dybe rendestene, ca. 1 alen brede og $\frac{5}{4}$ alen dybe, ikke mere findes. - Hele Assens by skraaner jo helt fra toppen af Nørregade og ned til jernbanestationen. Det er een lang bakke ned gennem byen, hele vejen. - Naar vi havde haft en rigtig tordenskylle, flød regnvandet ned ad disse her renderstene. Det var ikke uden grund, at disse var gjort 1 halv alen dybere og en hel alen bred, for der skulle være plads til al dette vand. Udenfor hvert hus var der hele vejen rendestensbrædder, mer eller mindre fine. Velhavende folk havde de "velhavende rendestensbrædder", mens andre folk havde de mere simple. Efterhaanden som en stærk tordenskylle var overstaaet, saa var alle rendestensbrædderne flydt ned ad gaden og samledes i hobevis foran posthuset, hvor de laa i store stabler, og ligesaa saare regnen var forbi, saa styrtede folk ned for at finde deres eget dejlige rendestensbrædt.

Selve gaderne hældede som nu, og gadefejningen, ja, om efteraaret da var gaderne slemme, for da var det haabløst at begynde at feje, især naar man begyndte at køre roer til sukkerfabrikken. Først kom vognene ind igennem byen, og tabte herved nogle af roerne, hvilket svinede gaderne til, samt det som hestene tabte. Naar vognene kørte hjem fra sukkerfabrikken, var de læssede med roeaaffald, som ogsaa dryssede af vognene paa gaden ovenpaa alt det, som laa i forvejen, saa der var et ælte i gaderne, og dette fik lov at ligge til fabrikkens kampagne var forbi, da det

var haabløst at naa til bunds i al det snavs i gaderne. Ellers var det iøvrigt pæne gader, der var i Assens dengang.

Naar vi kom op igennem gaarden, ad den lange planke, der laa der, som var rar at gaa paa, i stedet for at brække benene paa brolægningen, saa kom man ligefrem ad planken ind i et lokale, og derinde stod der store kasser med glas til ruder, og inde til venstre var der nogle store kasser med klipfisk, og disse laa lagret op med halm imellem, hvor vi gik op og hentede, naar folk skulle have klipfisk. Til højre for dette rum var der dør ind til kornkontoret, som vi kaldte det. Det var firmaet Brdr. Plum, som var firmaets og de to brødre Sophus og Thorvald Plums. Brdr. Plum stod for alt, hvad der hed korn og foderstoffer. Manden, der ledede det, var en Christian Olsen, en herlig mand fra Kerteminde, som i mange aar var prokurist, og gik rundt og dirigerede ganske udmærket, og tog imod korn og ekspederede dem, der kom med korn. Senere hen, efter dødsfaldet, blev han optaget i firmaet som chef sammen med de to unge chefer, der fulgte efter. Samme Christian Olsen havde, mens jeg var der, en cykel - en rigtig cykel - med to smaa hjul, som var lufthjul, og denne cykel fik jeg engang lov til at laane. Det var engang N.M. Plum han kom og sagde til mig: "Hør Pedersen, De kører jo paa cykel, kunne De ikke gøre mig en tjeneste at køre op til Wedellsborg, det er en veksler, vi har, som gerne skulle fornyes, og det skal gøres i dag." "Jo, det skal jeg gerne, men det kunne være, jeg kunne faa lov til at laane fuldmægtig Olsen's cykel, for det er en paa pneumatik, som det hed dengang. Jeg gik saa op til Olsen og spurgte, om jeg kunne faa lov til at laane hans cykel, for jeg skulle helt op til Wedellsborg." "Jo, ok jo, med største fornøjelse," og jeg fik klædt mig om, fik lavet nogle knæbukser med gamacher o.s.v. samt en lille cykelkasket, og saa kørte jeg til Wedellsborg.

Da jeg kom til Wedellsborg, var greven alene hjemme, og vi fik ordnet denne her lille vekselaflære, og da jeg saa skulle hjem, saa siger han: "Ja, min familie er i Paris, har De ikke lyst til at spise frokost sammen med mig?"

"Jo, mange tak, hr. Greve, det vil jeg forfærdelig gerne." Og greven og jeg, vi kom ind i en dejlig spisestue, og fik al mulig slags god mad, koldt bord. Der var to tjenere til at varte op, vi fik alt, hvad hjertet kunne begære af kolde kyllinger og mange andre gode ting, samt øl og snaps, kaffe o.s.v., og da vi var færdige med det, fik jeg en stor dejlig mavebæltecigar, og saa sagde han, at naar jeg nu kørte hjem, saa skulle jeg køre en omgang ned igennem parken, for at se alt det kønne, der var, og saa kørte jeg hjem til Assens efter veludført tur.

Der var en stor stab af arbejdere i forretningen dengang, foruden vi fire lærlinge og den gamle kommis og en smækfed bogholder og lille dygtige frk. Schmidt, var der alle daglejerne. Om sommeren, naar der blev losset op til 16-17 skuder, var der meget meget ofte hundrede mand i arbejde, dels paa markerne og dels ved losning af trælast og ved stabling af trælast, samt ved losning af kul.

I løbet af en sommer fik vi gerne to, tre laster kul, idet Plum leverede de kul, der blev losset til sukkerfabrikken, og i alle de 4 aar jeg var i Assens, fik disse 100 daglejere hver 1,80 kr. i dagleje fra kl. 7 morgen til kl. 7 aften, saa gik de hjem. Een af disse arbejdere hed Lars Møllerhuse, fordi han boede helt ude i Møllerhuse. Andre boede i udkanten af byen, i Ramsherred o.s.v. og nogle boede paa Baronvej. Men som sagt 100 mand i arbejde var ikke ualmindeligt.

Som jeg før har sagt, levede vi udmærket godt hos Plum's, det var altid god mad vi fik, men jeg maa dog indrømme, der var noget, der hed fastelavnsmandag, og der boede lige overfor butikken en bager Gleerup, og han havde travlt med at levere fastelavnsboller til Skænkestuen, og hver gang de kom over med friske boller, saa skulle jeg jo lige ud og nappe mig en af dem, og jeg husker saa tydeligt den første fastelavnsmandag, jeg var der, der naaede jeg at spise 32 fastelavnsboller, trods al den anden gode mad, vi fik ved siden, saa det var jo dog nogle minder, jeg ogsaa havde om de gode fastelavnsboller, man fik i Assens dengang.

Naa, imidlertid de 4 læreaar fik ende og jeg drog herfra igen, og var saaledes atter hjemme. Herfra drog jeg til København paa Krügers Handelsakademi, og derfra skulle jeg paa session. Her blev jeg taget til den kgl. Livgarde og efter at have ligget som soldat i $\frac{1}{2}$ aar, blev jeg taget til løjtnantskolen og blev senere sekondløjtnant i den kgl. Livgarde. Her gjorde jeg tjeneste sammen med den senere majestæt, Kong Christian d.X. Han og jeg var delingsfører lige ved siden af hinanden.

Da min soldatertid var forbi, kom jeg atter hjem.- Saa kom den første verdenskrig, og jeg fik derved et lille korps i Svendborg og var chef for Svendborg rekylkorps, der var paa ialt 35 mand, hvoraf 6 havde rekylgeværer og cykler. Vi trænede hver søndag med dette korps.

Og nu er jeg en gammel mand paa 87. Hjemme sidder nu en søn paa 55-56 og passer det gamle firma L.E.Baagøe, Svendborg. ---- og saa siger jeg farvel.